

Yttrande över Kontantutredningen (Fi2024/02595)

Myndigheten för delaktighet (MFD) arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar. MFD lämnar följande yttrande.

Myndighetens synpunkter

MFD ser positivt på att promemorian tydligt lyfter frågan om det digitala utanförskapet som finns i Sverige idag och rätten för alla att på egna villkor delta i samhället. MFD har några synpunkter som innebär att utvidga och förstärka några av promemorians förslag för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara fullt ut delaktiga i samhället.

10.1 Acceptans av kontanter

MFD är positiv till förslaget om att ställa krav på att livsmedelsbutiker, apotek och offentliga aktörer måste kunna ta emot kontanter. Det kommer framförallt att förhindra den framtida avvecklingen av kontanthantering för livsnödvändiga varor.

MFD menar dock att förslaget är alltför begränsande för personer som är beroende av eller önskar använda kontanter i sitt dagliga liv. För att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan vara fullt ut delaktiga, leva ett fullgott liv som andra och röra sig i samhället behöver möjligheten att använda kontanter stärkas och utökas.

Funktionshinderspolitikens mål handlar om att ska skapa ett samhälle där personer med funktionsnedsättning har jämlika levnadsvillkor och full delaktighet. Ett kontantfritt samhälle riskerar att allvarligt försvåra vardagen för flera grupper i samhället, däribland personer med funktionsnedsättning, äldre personer och personer med minnessjukdom. För personer med kognitiva funktionsnedsättningar är fysiska pengar ofta den enda betalningsform som möjliggör självständig hantering av ekonomi utan beroende av assistans. Kontanter ger även ett direkt skydd för den personliga integriteten och säkerheten, då en person inte behöver dela med sig av information, koder eller teknik för att genomföra ett köp.

MFD:s uppföljningsrapport till regeringen¹ visar att det digitala utanförskapet är större bland personer med funktionsnedsättning än bland andra grupper och i dessa fall fyller kontanter ofta en viktig roll. Det kan till exempel handla om personer med intellektuell funktionsnedsättning (särskilt som har en förvaltare), personer med psykisk funktionsnedsättning (som inte har inkomst, bostad eller bankuppgifter) eller personer med minnessjukdom.

Riksförbundet FUB beskriver också att utvecklingen mot digitala betalmedel innebär stora utmaningar för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Många personer med intellektuell funktionsnedsättning menar att det är lättare och mer begripligt att hantera kontanter. Samtidigt blir många också nekade betalkort och BankID. FUB konstaterar dessutom att det uppstår ytterligare problem för de personer som har behov av en god man, som bor på LSS-boende eller som har en personlig assistent eftersom personalen inte får hantera annat än kontanter.

Mot bakgrund att detta anser MFD att utredningens förslag inte är tillräckliga, både i relation till hur kontanter regleras i andra länder och utifrån vad utredningen säger sig vilja uppnå.

10.7 Inkludering och digitalt utanförskap

MFD instämmer med utredningens bedömning om att bankerna, och till viss mån även handeln, har avvecklat kontanterna för tidig.

MFD ser därför positivt på att utredningen lägger ett större ansvar på bankerna. Idag förekommer många hinder i form av otillgängliga banktjänster, svårigheter att använda BankID och minskad personlig service på bankkontoren. Det är också vanligt att personer med intellektuell funktionsnedsättning eller personer med andra kognitiva funktionsnedsättningar nekas betalkort eller BankID av banken utifrån en säkerhetsrisk.

Länsstyrelserna har under flera år rapporterat om bristande tillgänglighet till betaltjänster och bedömer att problemen är så pass omfattande att det politiska målet, om att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser, inte uppnås.

I rapporten Bevakning av grundläggande betaltjänster² beskrivs en gradvis förändring på betalningsmarknaden, där kontantbaserade tjänster i stor utsträckning har ersatts av digitala lösningar. Även om digitaliseringen har underlättat vardagen för många, har den samtidigt skapat nya utmaningar för andra. I rapporten konstateras att det digitala utanförskapet är mer utbrett bland

¹ MFD (2025), Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2024.

² Länsstyrelserna (2024). Bevakningen av grundläggande betaltjänster 2024.

äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Det digitala utanförskapet leder till ett större beroende av kontanter och ett högre behov av personlig service jämfört med andra personer. Detta är något som länsstyrelserna också ser som en otillfredsställande situation.

Länsstyrelserna nämner även att det finns andra grupper i samhället som har svårigheter att använda digitala betaltjänster, som asylsökande, nyanlända och personer som på olika sätt befinner sig i social utsatthet. Enligt Länsstyrelserna beror detta bland annat på att den teknik som finns inte är behovsanpassad och att många, av olika anledningar, inte har den kunskap som krävs. Det finns också en oro för att göra fel eller att personen inte får tillgång till de tjänster som krävs, exempelvis internetbank och BankID.

Mot bakgrund av detta menar MFD att det är viktigt att bankerna tar ett större ansvar för att alla i samhället ska få tillgång till och kunna använda digitala betalmedel i praktiken. Tjänsterna som bankerna erbjuder sina kunder behöver vidare vara tillgänglighetsanpassade efter kundens förmåga att hantera tjänster, såväl digitala som manuella.

Ärendets handläggning

I den slutliga handläggningen av ärendet har generaldirektör Malin Ekman Aldén (beslutande), avdelningschef Annika Streiler och utredare Brita Törnell (föredragande) deltagit.

Myndigheten för delaktighet

[elektroniskt underskriven]

Malin Ekman Aldén